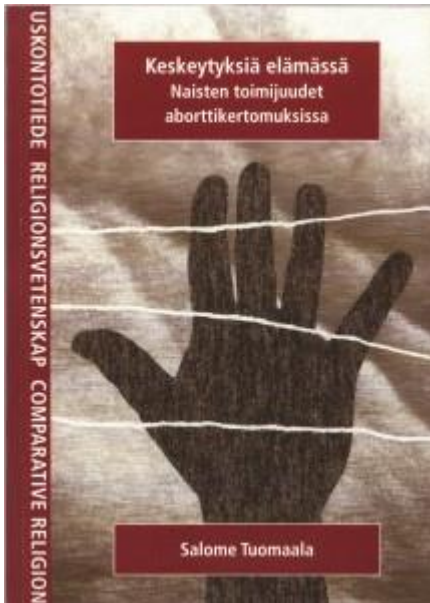

Emansipatorinen näkökulma aborttiin

Tiina Mahlamäki
Turun yliopisto

Salome Tuomaala 2011. *Keskeytyksiä elämässä. Naisten toimijuudet aborttikertomuksissa.* (Uskontotiede 13.) Helsinki: Helsingin yliopisto, 247 s.

Salome Tuomaalan keväällä 2011 julkaistu uskontotieteen väitöskirja *Keskeytyksiä elämässä. Naisten toimijuudet aborttikertomuksissa* tarkastelee monipuolisesti, perusteellisesti ja perustellusti toimijuuden rakentumista kertomuksissa aborttikokemuksista. Tutkimuksen yläotsikko avautuu mielenkiintoisesti ainakin kahteen suuntaan, aborttiin raskaudenkeskeytyksenä sekä tilanteena, jossa elämänjatkumo keskeytyy, ei-toivottu raskaus aiheuttaa naisen elämässä pysähtymisen, katkoksen – useitakin. Abortinvastainen, lapsen oikeutta korostava näkökulma – abortti lapsen elämän keskeytyksenä – ei ole tämän tutkimuksen fokuksessa. Tuomaalan tutkimus pohjautuu hänen pitkäaikaiseen ja laaja-alaiseen perehtymiseensä suomalaiseseen aborttikeskusteluun sekä kansainväliseen abortti-, ruumiin- ja sukupuolentutkimukseen.

Aihe on uskontotieteellisesti kiinnostava ja relevantti sekä yhteiskunnallisesti erittäin tärkeä, ja edelleen ajankohtainen. Abortin kokee noin 10.000 suomalaista naista vuodessa. Oikeus aborttiin nähdään saavutettuna oikeutena, jota suomalaisessa tasa-arvodiskurssissa ei pidetä keskustelun arvoisena. Lisäksi, erityisesti yhdysvaltalaisesta evankelikaalisesta uskonnollisuudesta kumpuava aborttikriittinen näkemys ei ole vieras suomalaisessakaan julkisessa keskustelussa.

Onkin erittäin tärkeää, että työssä tuodaan esiin ne moninaiset tilanteet, olosuhteet ja suhteet, joissa naiset päätyvät aborttiin ja myös tehdään näkyväksi ne monimuotoiset tavat, joilla naiset aborttiinsa jälkeenpäin suhtautuvat ja kokemustaan työstävät. Surun, trauman tai katumuksen kehykseen kaikki abortin kokeneet naiset eivät sovittaudu. Tuomaalan tutkimus on myös perusteltu kritiikki sille muotoilulle, joka tämänhetkisessä suomalaisessa aborttilaissa ei salli naisen itse sanoittaa omaa tilannettaan ja omia syitä abortin saamiselle. Työ osoittaa perustellulla ja kiinnostavalla tavalla sen, miten aborttikysymyksessä kulttuuriset, yhteiskunnalliset, yksilölliset ja myös uskonnolliset merkitykset kohtaavat naisruumiissa ja paikantuvat naisruumiiseen.

Aineisto

Tutkimuksen keskeisaineisto koostuu 39 kertomuksesta koetuista aborteista. Abortistaan kertovat naiset ovat iältään ja yhteiskuntaluokaltaan erilaisia ja myös uskovat eri tavoin. Tutkimusaineiston ytimenä ovat väitöskirjassa erityishuomion saavat 12 naisen aborttikokemuskerromukset. Analyysin tukena ja heijastuspintana on tutkimuskirjallisuuden lisäksi laaja ja monimuotoinen täydentävä, kontekstualisoiva aineisto, esimerkiksi aihetta käsittelevä kirjallisuus, lehtijutut, nettikeskustelut sekä erilaiset asiantuntijamielipiteet. Kontekstualisoiva aineisto olisi mieluusti voinut olla työssä vahvemmassakin asemassa, kuvittaen ja taustoittaen informanttien kertomuksia. Koska kristinusko osoittautuu vahvaksi kehykseksi suomalaisessa aborttipuheessa, ja koska Suomen evankelis-luterilainen kirkko on ollut aktiivinen keskustelija myös aborttiin liittyvissä kysymyksissä ja koska yhdysvaltalaisesta abortinvastainen pro life –diskurssi on näkyvä osa suomalaista aborttikeskustelua, olisi näitä kaikkia ollut tärkeää esitellä hieman yksityiskohtaisemmin.

Vaikka tutkimuksia toki arvioidaan sen mukaan, mitä niissä on tehty, työstä voidaan nähdä puuttuvan tutkimusaihetta taustoittava luku, jossa tarkasteltaisiin historiallisesti, yhteiskunnallisesti, sosiaalisesti ja demografisesti suomalaista aborttia. Miten paljon abortteja tehdään? Keille niitä tehdään? Missä elämänvaiheessa? Miten tilanne on vuosien ja vuosikymmenten aikana muuttunut? Työn keskeinen ja toistuva teema on: ”abortin vapaus on Suomessa lääkäritä pyydettyä vapautta”. Tutkimuksessa ei kuitenkaan tuoda esiin muiden maiden aborttilainsäädäntöä. Koska käytetty tutkimuskirjallisuus on pitkälti pohjoismaista ja länsieurooppalaista, lukijaa kiinnostaa myös näiden maiden aborttilainsäädännön linjaukset.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisemasta raportista käy ilmi, että Tanskassa, Norjassa ja Ruotsissa nainen saa 12. raskausviikkoon (Ruotsissa 18. viikkoon) asti keskeytyksen omasta pyynnöstään, kun taas Suomessa ja Islannissa on anottava lääkäritä lupa. Suhteellisesti eniten raskaudenkeskeytyksiä tehdään kaikissa Pohjoismaissa 20–24-vuotiaille naisille. (THL 2011.) Yli 90 % raskaudenkeskeytyksistä tehdään Suomessa sosiaalisista syistä. Muita perusteita ovat alle 17 ja yli 40 vuoden ikä, yli neljä lasta sekä mahdollinen tai todettu sikiövaurio. Nykyään suurin osa raskaudenkeskeytyksistä tehdään lääkkeellisesti. (THL 2012.)

Teoreettinen viitekehys

Tutkimuksen keskeiset teoreettiset käsitteet ovat toimijuus, kenttä ja retorinen tila. Kertomuksia sekä niissä aktualisoituvia toimijuuksia tarkastellaan suhteessa yhteiskunnan ja kulttuurin asettamiin reunaehtoihin. Analyysi rakentuu erilaisten kenttien (à la Bourdieu) varaan, joilla ja joihin abortin kokeneiden suhteet rakentuvat, ja joissa heillä on ahtaampi tai avarampi retorinen tila. Kentät ilmenevät puhetavoissa, teksteissä ja myös käytännöissä. Nämä tutkimuksessa tarkastellut kentät ovat suhteiden, lääketieteen, uskonnon ja tunteiden kentät. Toimijuuden käsite sitoo yhteen keskenään hyvinkin erilaiset ja eri tavoin painottuvat analyysiluvut. Toinen läpi työn kulkeva käsite on retorinen tila, johon jokaisen analyysiluvun lopussa lyhyesti palataan.

Edellä mainitut käsitteet on määritelty huolellisesti ja niitä käytetään analyysissa ja läpi työn johdonmukaisesti. Jotkin toiset, tulkinnan tukena olevat käsitteet sen sijaan olisivat kaivanneet tarkempaa määrittelyä ja paikantamista. Tällaisena voidaan mainita esimerkiksi kansalaisuuden käsite. Kansalaisuus on keskeinen käsite aborttikysymyksessä, sillä Suomen lakiin kirjattu oikeus aborttiin tiettyjen ehtojen täytyessä koskee nimenomaan naisia Suomen kansalaisina ja käsitteeseen palataan useaan otteeseen. Työssä ei kuitenkaan ole tarkemmin perehdytty sukupuolesta ja kansalaisuudesta käytyyn keskusteluun, vaan pitäydytään Drucilla Cornellin käsityksessä – mikä aborttiin keskittyessään on sinänsä toimiva. Mutta nyt käsitettä käytetään eri luvuissa hieman eri painotuksin ja pohdintaosuudessa mukaan tulevat vielä Michel Foucault'n näkemykset, joissa kansalaisuudesta puhutaan biovallan kehyksessä. (Sukupuolittuneen) kansalaisuuden käsite kiinnittyneenä retorisen tilan käsitteellistämiseen olisi ollut kiinnostava avaus ja kontribuutio kansalaisuuskeskusteluun (esimerkiksi suhteessa oikeudelliseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen kansalaisuuteen).

Itse tutkimusaineiston analyysiprosessi tehdään erinomaisella tavalla läpinäkyväksi; siinä kuljetetaan lukijaa niitä samoja reittejä, joita tutkija on tulkintaprosessinsa aikana kulkenut. Tutkimus on myös kokonaisuudessaan tehty tutkimuseettisesti vastuullisella ja kestäväällä tavalla. Se on myös kirjoitettu sujuvalla ja ilmeikkäällä kielellä ja se etenee loogisesti muodostaen koherentin kokonaisuuden. Tutkimus on ansiokas lisä feministiselle, emansipatoriselle tutkimusperinteelle.

Työn anti uskontotieteelle

Abortti on tilanne ja kokemus, joka nostaa esiin paitsi sosiaalipoliittisia ja terveydenhuollollisia tai lakiin liittyviä kysymyksiä, myös eettisiä ja eksistentiaalisia kysymyksiä, mikä perustelee sen, että naisten aborttikertomuksia voidaan ja pitää tarkastella myös uskontotieteen kehyksessä. Uskonto on yksi, joskin erittäin keskeinen teema tutkimuksessa, mutta uskontotieteellistä kysymyksenasettelua ei nosteta varsinaisesti työn tutkimukselliseksi tai teoreettiseksi kehykseksi. Uskontoa teemana (ja diskurssina, suhteessa valtaan ja toimijuuteen) käsitellään eksplisiittisesti ja hyvällä tavalla uskonnon kenttää tarkastelevassa analyysiluvussa ja sivutaan

tunteita käsittelevässä analyysiluvussa, mutta tutkimusta ei kokonaisuutena paikanneta uskontotieteen tutkimuskenttään ja oppiaineen historialliseen jatkumoon, eikä osoiteta, mikä tekee tästä tutkimuksesta nimenomaan uskontotieteellisen.

Uskonnon kentälle paikantuvassa, erinomaisessa luvussa tarkastellaan naisia, jotka työstävät aborttikokemustaan niin kristinuskon kuin spirituaalisuuden konteksteissa. Naiset toimivat postsekulaarin uskonnollisuuden kehyksessä, jossa eheytymistä, parantumista tai anteeksiantoa etsitään Jumalan lisäksi myös kääntymällä omaan itseen, ja tukea haetaan paitsi uskonnon ammattilaisilta myös erilaisista terapioista sekä rituaaleilla ja ritualisoinnilla. Luvussa tarkastellaan yhtäältä kristinuskoa (ja Suomen evankelis-luterilaista kirkkoa) ja toisaalta spirituaalisuuden alueelle paikantuvaa uskonnollisuutta, ja osoitetaan, ettei tämänkään aineiston puitteissa niitä voi täysin toisistaan erottaa, vaan ne ovat paikannettavissa samalle jatkumolle. Tämän päivän spirituaalisuudelle tuntuisi olevan ominaista juuri tuo eklektisyys, jota tässä työssä kuvataan: etsitään tukea ja vastauksia eri suunnista, niin perinteisistä kuin uusistakin. Luku onkin kiinnostava ja tärkeä kontribuutio postsekulaaria uskonnollisuutta koskevalle uskontotieteelliselle tutkimukselle.

Tuomaala näkee tutkimuksensa keskeisenä löydöksenä sen, että ”naisten kokemukset suhteessa aborttiin eivät ole läpikotaisin sekularisoituneita” (s. 167). Myös työn kontekstualisoiva, täydentävä aineisto osoittaa, että kristinuskko on aborttipuheen keskeinen kehys. Itse näkisin löydöksenä myös sen, että spirituaalisuudella on niin keskeinen sija abortinkokijoiden kokemuksessa ja etsinnässä abortin jälkeen.

Lopuksi

Kohdistaessaan väitöskirjassaan katseensa nimenomaan toimijuuden käsitteeseen Tuomaala tuo esiin ne moninaiset tavat, joilla naiset päätyvät aborttiin tai päättävät abortista ja työstävät sen jälkeen omaa elämäänsä eteenpäin. Vaikka monet naiset joutuvat tekemään päätöksensä yksin, toimijuus on suhteista. Kaikki ratkaisut ja niiden työstäminen tehdään suhteissa: ystävät, äiti, puoliso, olemassa olevat tai tulevat lapset, lääketieteen ja uskonnon ammattilaiset. Keskeistä on myös ajatus siitä, minkälainen itse on tai haluaa olla sekä perheen, äitiyden tai parisuhteen idea, joihin suuntaudutaan tai joista irrottaudutaan.

Väitöskirja kuvaa yhtäältä sitä retorisen tilan ahtautta, joka aborttikokemukselle suomalaisessa yhteiskunnassa tarjoutuu – feministien puheet abortista vain ihmisoikeuskysymyksenä ja aborttikokemuksen työstimisen yhteisöllisten rituaalien sekä psykologisten käsitteellistysten puute – ja toisaalta niitä monia paikkoja ja tilanteita, joissa suomalaiset naiset aborttiin päätyvät. Väitöskirjan merkitys on siinä, miten se pyrkii ”laajentamaan retorista tilaa, jossa naisten kokemukset voisivat tulla kuulluiksi, ymmärretyiksi ja vakavasti otetuksi” (s. 213). Tuomaalan tutkimus tarjoaa abortin kokeneille naisille tilan ilmaista omia tunteitaan, sanoittaa itse omat kokemuksensa ja toimia oman elämänsä ja ruumiinsa asiantuntijoina.

Vaikka tutkimusta kokonaisuudessaan ei asemoida uskontotieteen tutkimuskenttään ja teoria-perinteeseen, näkisin sen asettuvan soveltavan uskontotieteen kenttään, jota suomalaisessa tutkimuksessa edustaa vaikkapa Anne Puurosen anoreksiaa käsittelevä väitöskirja *Rasvan tyttäret* (2004). Kuten Puurosen väitöskirja merkityksellisti ja resonoi syömishäiriöisten ajattelutapaa sekä lisäsi heidän läheistensä ymmärrystä anoreksiasta ja toimi tukena syömishäiriöisten hoito- ja terapiatyössä, myös tämä Tuomaalan väitöskirja tulee toimimaan samalla tavalla: se on tärkeä yhteiskunnallinen puheenvuoro, joka tarjoaa abortin kokeneille naisille heijastuspinnan, jota vasten tarkastella omia kokemuksiaan ja tuntemuksiaan; myös abortinkokijoiden läheisille se tarjoaa mahdollisuuksia ymmärtää aborttiin liittyviä monenlaisia tuntemuksia. Lisäksi se toimii tukena niin lääketieteen, terapian ja uskonnon kentän ammattilaisille, jotka työssään kohtaavat aborttia pohtivia tai sen kokeneita naisia. Tutkimus osoittaa perustellusti ne puutteet ja aukot, joita suomalaisessa aborttikeskustelussa, -lainsäädännössä ja -tutkimuksessa on ja jotka on sivuutettu keskityttäessä ajatukseen abortista jo saavutettuna oikeutena. Työtä voi lämpimästi suositella myös toimijuudesta, ruumiillisuudesta ja sukupuolentutkimuksesta kiinnostuneille opiskelijoille ja tutkijoille.

Lähteet

THL 2011. Pohjoismaiset raskaudenkeskeytykset 2009. Tilastoraportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa osoitteesta:

www.thl.fi/tilastoliite/tilastoraportit/2011/Tr09_11.pdf.

THL 2012. Raskaudenkeskeytykset 2011 – Ennakkotiedot. Tilastoraportti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa osoitteessa:

www.thl.fi/tilastoliite/tilastoraportit/2012/Tr09_12.pdf.